

Derleme

SIYASAL YAŞAMA KATILIMDA YENİ BİR PERSPEKTİF ÖNERİSİ: ENGELLİLİK BAKIŞ AÇISI

A New Perspective Suggestion Inorder to Participate into the Political Life: The Disability Perspective

Bayram Oran¹

Özet

Çağdaş demokrasilerde siyasal yaşama katılma, toplumun tüm bireyleri için vazgeçilmez haklardan biridir. Ancak engelliler bu hakları, sahip oldukları olanakların kısıtlılığı ve karşılaştıkları toplumsal engeller nedeniyle son derece sınırlı bir biçimde kullanabilmektedirler. Siyasal yaşama katılma, günümüz demokrasilerinin vazgeçilmez unsurlarındandır. Her bireyin siyasal yaşama katılma düzeyi aynı değildir. Alanyazında siyasal katılmayı etkileyen değişkenler olarak gelir, meslek, eğitim, cinsiyet, yerleşme biçimi, göç, sınıfsal konum ve yaş gibi sosyo-ekonomik değişkenler; etkenlik duygusu, yurttaşlık görevi duygusu, empati, sosyal girişkenlik duygusu, yabancılaşma, anomi ve sinik olma duygusu gibi ruhbilimsel değişkenler ve bireyle ve çevreyle ilgili siyasal değişkenlerden söz edilmektedir. Engellilerin siyasal yaşama katılımının, dünyanın her yerinde olduğu gibi ülkemizde de oldukça düşük kaldığına ilişkin gözlemler yaygındır. Özellikle siyasal alana etkin katılım konusunda önemli güçlükler bulunmaktadır. Siyasal partilere üye olmak, parti organlarında görev almak, belediye başkanı, belediye meclisi üyesi, il genel meclisi üyesi olmak, milletvekili seçilmek gibi ölçütlerden bakıldığında engellilerin özellikle dışlandığını söylemek yanlış olmaz. Bilindiği gibi siyasal alana katılımın önemli bir aracı da sivil toplum örgütlerinde etkin görev almaktır. Engellilerin gerek engelli örgütlerinde gerekse diğer sivil toplum örgütlerinde üyelik, yöneticilik gibi pozisyonlarda yeterince yer almadıkları da yaygın bir gözlemdir. Bu durum siyasal yaşama katılımda yeni bir perspektif olarak engellilik bakış açısının önerilmesini gündeme getirmeyi gerekli kılmaktadır.

Anahtar sözcükler: engel, engelliler, demokrasi, siyasal katılma, siyasal parti, sivil toplum örgütü. engellilik bakış açısı.

Abstract

Political participation every segment of society for indispensable right in contemporary democracies. However, handicapped use that rights extremely limited by reason of the fact that restricted possibilities and social barrier. Political participation, indispensable position nowadays democracies. All person's political participation not equal. Political participation be affected variable component socio-economic variables as income,

¹ Kalkınma Bakanlığı, Siyaset Bilimci, Sosyal Hizmet Bilim Uzmanı

profession, sex, enclave, immigration, social classification and age, psychological variables; to be effective emotion, consciousness of citizenship, empathy, social entrepreneur emotion, alienation, anomy, affectless, political variables; individual and environment discuss in literature. Handicapped's political participation widespread to be seen low-level our countries as in worldwide. Especially our countries to be found crucial difficulties political field active participation. Handicapped especially excluded to say not wrong become a member of a party, take charge in party organ, city manager, city councilor, general provincial council be elected to the parliament. Proverbially, political field participation other way at effectively take charge in non governmental organizations. Handicapped not to be seen enough member, manager position in handicapped non governmental organizations both and other non governmental organizations. This situation, requires to bring up a new perspective suggestion of being disabled perspective into the participate to the political life.

Key words: handicap, handicapped, democracy, political participation, political party, non governmental organization, disability perspective

GİRİŞ

Her toplum farklı özelliklere ve gereksinimlere sahip birey ve kümelerden oluşur. Sahip olunan farklılığın derecesi, nedenleri ve yol açtığı sorunlar söz konusu bireylerin içinde yaşadıkları toplumdaki konumlarını da belirler. Bu kişilerin sorunlarını, gereksinimlerini ve çözüm önerilerini topluma (kamuoyuna) duyurma güçleri ve toplumun bu konulara göstereceği duyarlılık yaşamsal öneme sahiptir.

Birleşmiş Milletler Örgütünün geliştirdiği ölçütlere dayanan yaygın bir kabule göre engelliler, dünya nüfusunun yaklaşık %10-12'sini oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkelerde % 10 olan bu oran gelişmekte olan ülkelerde % 12 dolayındadır.

Çağdaş demokrasilerde siyasal yaşama katılma, toplumda yaşayan tüm bireyleri için vazgeçilmez haklardan biridir. Toplumun tüm bireyleri yönetici seçilme, yöneticilerini seçme, bir başka deyişle yönetimde söz sahibi olma konusunda çeşitli siyasal haklara sahiptir. Bu hakların engelliler için de geçerli olduğu kuşkusuzdur. Ancak engelliler bu hakları, sahip oldukları olanakların kısıtlılığı ve karşılaştıkları toplumsal engeller nedeniyle son derece sınırlı bir biçimde kullanabilmektedirler. Bu sınırlı kullanım nedeni ile engelliler yaşadıkları ülkelerin kaynak dağıtım süreçlerine de istenen düzeyde ve etkin bir biçimde katılamamaktadırlar. Bu nedenle siyasal yaşama katılım anlayışının engellilik bakış açısı yönünde evrilmesine gereksinim duyulmaktadır.

SİYASAL KATILMA KAVRAMI

Yönetilenlerin yönetimde söz sahibi olmaları anlamına gelen 'siyasal katılma'dan söz edilebilmek için yöneten-yönetilen ayırımının ortaya çıkmış olması gerekir (Eroğul, 1999, s.18-19).

Siyasal katılma, özünde bir siyasal davranış türüdür. Nitekim hükümet etme sürecini, hükümet kararlarını ve hükümet örgütlerini etkileme eylemlerini birer siyasal davranış olarak nitelendiren siyaset bilimciler bulunmaktadır (Milbrath, 1965, s.3).

Bayram Oran

Siyasal katılmanın ilk örnekleri antik Yunan kentlerinde (polislerinde) görülmüş; bu kentlerde kadınlar, köleler ve yabancılar siyasal katılma hakkından yoksun bırakılmışlardır. Eski Roma'da katılma konusunda, devleti yönetme hakkını ellerinde bulunduran aristokrat yurttaşlar (patricialar) ile devlet yönetiminde söz hakkı bulunmayan, yoksul yurttaşlar (plebler) arasında yüz yıllarca savaşımlar sürmüştür (Şenel, 1996, s.187-188; Eroğul, 1999, s.22). Kadınların katılma hakkına kavuşması birçok Avrupa ülkesinde bile ancak 20. yüzyılın ilk yarısının sonlarında çeşitli mücadeleler sonunda gerçekleşebilmiştir.

Siyasal yaşama katılma, günümüz demokrasilerinin vazgeçilmez unsurlarındandır. Demokrasi, türlü eleştirilere karşın, çağın en yaygın kabul gören yönetim anlayışı olmayı sürdürmektedir. Demokrasinin en önemli özelliklerinden birisi seçimler yoluyla halkın yönetime katılımının sağlanmasıdır. Buna karşılık halkın yönetime katılımını, seçimlerde oy vermekten ibaret saymak, eksik ve yanlış bir yaklaşım olacaktır (Kapani, 2000; Baykal, 1970). Çünkü siyasal yaşama katılma, karar alma süreçlerinde yer alma ve devlet yönetiminde söz sahibi olma anlamını da (Tokgöz, 1979, s.14; Eroğul, 1999) içeren geniş kapsamlı bir kavramdır.

Toplumun tüm üyelerinin devlet yönetimine katılımı, bir insan hakkı olarak nitelendirildiğine göre (Kaboğlu, 1998, s.241-251; Erdoğan, 1996, s.222-223) yurttaşların yönetime katılma haklarının herhangi bir şekilde engellenmesi veya kısıtlanması da bir "insan hakkı" ihlali olarak değerlendirilebilir. Bu ihlal karar alma ve kaynak dağıtma işini doğrudan etkileyeceğinden onarılmaya olanağı bulunmayan "toplumsal sıkıntılara" yol açma potansiyeline sahiptir. Bu nedenle katılımın önündeki engellerin ortadan kaldırılması ve yönetimlerin "meşru" görünme çabası önemsenen bir konudur.

Eski Yunan kent devleti deneyimlerinden günümüzün çağdaş demokrasilerine değin, hemen her dönemde yönetimler, halka dayanarak meşruluk kazanma gereksinimi duymuşlardır (Ağaoğulları, 2000; Rousseau, 1999). Meşruluğun temelinde siyasal katılma kavramından beslenen siyasal katılma davranışları bulunmaktadır.

Her bireyin siyasal yaşama katılma düzeyi aynı değildir. Siyasal yaşama en yaygın katılma biçimi, yurttaşların olayları radyo, televizyon, gazete ve dergilerden takip etmeleri ile mitinglere katılma biçiminde kendini göstermektedir. Bunlara "izleyici eylemleri" adı verilmektedir (Milbrath, 1965, s.18-20).

Bireyin her davranışı, bu arada siyasal davranışı da kimi değişkenlerden etkilenir. Alanyazında siyasal katılmayı etkileyen değişkenler olarak gelir, meslek, eğitim, cinsiyet, yerleşme biçimi, göç, sınıfsal konum ve yaş gibi sosyo-ekonomik değişkenler; etkenlik duygusu, yurttaşlık görevi duygusu, empati, sosyal girişkenlik duygusu, yabancılaşma, anomi ve sinik olma duygusu gibi ruhbilimsel değişkenler ve bireyle ve çevreyle ilgili siyasal değişkenlerden söz edilmektedir (Baykal, 1970; Oran, 2007).

ENGELLİ KAVRAMI

Dilimizde engelli bireylerin durumlarını anlatmak üzere sakat, özürülü, engelli, kör, sağır, topal, çolak, geri zekâlı, deli, feçli, yatalak, bunak, bakıma muhtaç, yardıma muhtaç gibi çeşitli sözcükler kullanılmaktadır. Bu sözcükler, engellileri normal değil, anormal olarak algılayıp kodlayan bir zihinsel-düşünsel alt yapının ürünüdür. Engelli bireyleri normal veya anormal olarak kategorize ederek açıklamaya çalışma geleneği yeni değildir. Engelli bireyleri ve engellilik olgusunu kötüleme ve küçümseme anlayışı doğrultusunda açıklamaya/anlamaya çalışan bu geleneğin kökleri, tarihin çok eski dönemlerine dayanmaktadır. Engellilik olgusunu açıklamaya yönelik ilk model olan “moral model”, engelli bireylerin günahkar veya kötü ruhlu oldukları için tanrı tarafından cezalandırıldığı inancı üzerine kuruludur. Toplumun moral ve dinsel değerlerinden beslenen bu model Neolitik Dönemden Orta Çağın sonlarına değin güçlü bir şekilde etkisini hissettirmiştir (Erkan, 2004, s.31-32). Etkisi azalmakla birlikte günümüzde bile bu modelin izlerine rastlamak olanaklıdır. Engelliliği açıklamaya çalışan ikinci model olan “tıbbi model” ise engelliliği bir patolojik, fizyolojik sorun olarak algılamıştır. Bu nedenle model, tüm çabasını “anormal” olan engellilerin “normalleştirilmesi (normalizasyonu)” üzerine yoğunlaştırmıştır. Engellileri hasta ve anormal olarak etiketleyen bu anlayış, son zamanlarda ciddi eleştirilerle karşılaşmıştır. Nitekim “sosyal model”, engelliliğin toplum tarafından yapılandırıldığını, bireylerin sahip oldukları kimi yetersizliklerin toplum tarafından birer engele dönüştürüldüğünü ve normalizasyon adına bireylere yoğun bir baskı uygulandığını belirterek bu modele şiddetle karşı çıkmıştır (Arıkan, 2001, s.22-23). Günümüzde engellilik konusunda geniş kabul gören model ise İnsan Hakları yaklaşımıdır. Bu anlayışa göre engelliler hak öznesi bireyler olarak doğuştan, devredilemez, dokunulamaz haklara sahip olarak algılanmaktadır. Bu anlayışın doğal sonucu, engellilik konusunda yapılan düzenlemelerin ve verilen hizmetlerin birer lütuf değil hak olarak gündeme gelmesinin sağlanmasıdır. (Karataş, İçli ve Çamur Karataş, 2014, s.29-30).

Alanyazına bakıldığında engelli birey ve engellilik olgusunun tanımlanması konusunda henüz bir uzlaşmanın sağlanmadığı anlaşılmaktadır. Hatta tanımlama ve kullanılacak kavram konusunda devam eden tartışmanın çoğu zaman engellilerin gerçek sorunlarını tartışmanın önüne geçerek çözüm önerilerinin ortaya çıkmasını engellediği bile görülmektedir (Karataş, 2002a, s.43).

Henüz tam bir uzlaşma olmasa da ulusal ve uluslararası belgelerde engelliliğin nasıl tanımlandığına bakmak yararlı olabilir:

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine ek 3447 sayılı Engelli Kişilerin Hakları Bildirisinin 1. maddesinde, “normal bir kişinin, kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal yeteneklerindeki kalıtsal ya da sonradan olma herhangi bir eksiklik sonucu yapamayanlar” engelli olarak tanımlanmaktadır.

Engellilere Verilen Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelikte “Engelli: Doğuştan veya sonradan; bedensel, zihinsel, ruhsal, duysal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük

Bayram Oran

gereksinimlerini karşılamada güçlükleri olan ve korunma, bakım veya rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi”, olarak tanımlanmaktadır.

01. 07. 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5378 sayılı Engelliler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ise engelli kişiyi: “Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bireysel, zihinsel, ruhsal, duysal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine gereksinim duyan kişi.” Olarak tanımlamaktadır.

Birleşmiş Milletler genel kurulu 13 Aralık 2006 tarihindeki 62. oturumunda oy birliği ile kabul ettiği Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’de “engelli kavramı” diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir biçimde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri ifade etmektedir.

Sonuç itibariyle bütüncül bir yaklaşıma sahip olmayan bu tanımlama girişimleri engelli bireyleri ve engellilik olgusunu açıklamada yetersiz kalmaktadır. Ayrıca tanımlama konusundaki bu belirsizlik/yetersizlik engellilere sunulacak hizmetler konusunda isteksiz olan kimi kurumların sorumluluk almaktan kaçınmaları için kapı aralamaktadır. Bu durum engellilerin haklarını kullanma konusunda hangi kurumdan/makamdan talepte bulunmaları gerektiği konusunda ciddi bir belirsizlik yaşamalarına neden olmaktadır (Karataş, 2001; Karataş, 2002b). Buna kurumların farklı uygulamaları ve uygulayıcıların kişisel bakış açıları ve yetileri de katıldığında durum büsbütün içinden çıkılmaz bir hal almaktadır.

Engellilerin, tarihin belirli dönemlerinde dozu değişmekle birlikte, toplumlar tarafından pek hoş karşılanmadıkları, hatta çoğu zaman yük olarak algılandıkları ve suçlu muamelesi bile gördükleri bilinmektedir (Arıkan, 2001, s.18-20). Ülkemizde engelliler yoksulluk, eğitimden dışlanma, istihdam edilmeme, rehabilitasyon yetersizliği ve kent içi ulaşım, konut uyumsuzluğu gibi nedenlerle çeşitli toplumsal bütünleşme (Karataş, 2002a, s.46-51; Karataş, 2002b), gelir adaletsizliği (İçli, 1999, s.148), mimari yapılaşma ve çevre düzenlemelerinde uyumsuzluk (Şakar, 1998, s.46), engelli olduklarını kanıtlayamama kullanılan Baltzahard Formülü (tüm vücut fonksiyonunun engel oranı olarak hesaplanması) nedeniyle) (Küçükaskan, 2007, s.9) gibi hemen her alanda çok çeşitli sorunlar yaşamaktadırlar.

ENGELLİLİK BAKIŞ AÇISI

Literatürde daha çok toplumun engellilere bakış açısı ele alınmakta, engellilerin topluma ve yaşanan toplumsal sorunlara ilişkin bakış açısı ise görece ihmal ediliyor izlenimi dikkat çekmektedir. Bu durum, engellilerin kendi sorunları ve toplumun diğer kesimlerinin yaşadığı çeşitli sorunlar hakkındaki görüş, düşünce ve önerilerinin gün ışığına çıkmasını ve böylece toplumsal çoğulculuğun sağlanmasını önemli ölçüde engellemektedir. Bununla birlikte kimi çalışmaların engelli sorunlarının ve diğer

toplumsal sorunların çözümünde “engellilik bakış açısı” na vurgu yaptıkları da görülmektedir. Buna göre engellilerin yaşadıkları deneyimlerden ve mücadele pratiklerinden yararlanarak geliştirdikleri düşünce ve eylem tarzlarının özelde engelli sorunlarının, genelde ise yaşanan diğer toplumsal sorunların çözümünde yararlanılması gereken bir kaynak olduğundan (Pfeiffer, 2003) söz eden çalışmalar bulunmaktadır. Burada siyasal yaşama katılımda da engellilik bakış açısından yararlanmak gerektiğini vurgulamak gerekir. Nitekim engellilerin yaşam pratiklerinden elde ettikleri deneyimle özgün bir dünyayı yorumlama tarzı oluşturdukları ve baskıcı ve duyarsız toplum pratik ve normları karşısında çok ciddi bir eleştirel bakış ve itiraz geliştirdikleri bilinmektedir. Buradan hareketle, engellilerin yaşam deneyimlerinde iktisap ettikleri dünyayı yorumlama tarzı ve yaşamda karşılaştıkları güçlükler ve ayrımcılık karşısında geliştirdikleri hoşgörü ve direnişe dayalı anlayış ve mücadele pratiklerini “engellilik bakış açısı” olarak tanımlamak olanaklıdır. Bu kavram, aynı zamanda dünyayı engellilerin gözüyle yorumlama çabasını da anlatmaktadır. Bu bakış yaşanan sorunların çözümüne yönelik ciddi ve anlamlı bir alternatif olarak değerlendirilebilir.

ENGELLİLİK İLE SİYASAL YAŞAMA KATILMA ARASINDAKİ İLİŞKİ

Toplumlar, üretimden “artı” elde etmeye başladığından beri bu artının düzenli dağıtımını gerçekleştirecek bir örgütlenme olgusuyla da karşılaşmıştır (Şenel, 1996, s.28). Toplumun sahip olduğu bütün “artı”ları, elinde bulunduran bu yapının, adil davranıp meşruluğunu koruyabilmesi için bütün toplumsal sınıflar ve kesimler tarafından eşit olarak yönetilmesi ve bütün toplumsal sınıflar ve kesimlere gereksinim duydukları hizmetleri ayırım gözetmeksizin sunması bir zorunluluktur. Her toplumun en dezavantajlı kesimlerinden biri olan engellilerin yönetimde söz sahibi olmaları ve devletten/kamudan hak ettikleri hizmetleri almaları, demokratik temsil anlayışının ön koşulu olarak algılanmalıdır.

Toplumsal, siyasal yaşama katılma ve bu alanların nimetlerinden yararlanma konusunda tüm yurttaşların eşit haklara sahip oldukları bir gerçektir. Ancak insanların, toplumsal ve siyasal yaşama katılma olanaklarının, sahip oldukları farklılıklar, yetenekler, seçenekler ve güçleri ile orantılı olarak değiştiği de bilinmektedir. Engelliler bu haklarını, genelde, sınırlı olanaklarıyla kısıtlı bir şekilde kullanırlar.

Engelliler toplumsal ve siyasal yaşama katılmada ciddi güçlükler yaşamaktadırlar. Ülkemizde engellilerin çok büyük bir çoğunluğu eğitim, sağlık, istihdam, rehabilitasyon, yaşanabilir bir çevre ve sosyal hizmetler gibi kamusal hizmetlerden dışlanmış durumdadırlar. Bu dışlanma aynı zamanda yaşamın her alanında gözlenen bir ayrımcılık anlamına gelir. Hor görülme, toplumun, ailenin sırtında bir külfet olarak algılanma sık karşılaşılan durumlardandır.

Engellilerin toplumsal ve siyasal yaşama katılımlarını etkileyen en önemli etmenlerden biri beden-siyaset ilişkisinin tarihsel süreç içerisinde aldığı biçimdir. Siyaset alanının ve erkinin tarihin hemen her döneminde biyolojik ve fizyolojik açıdan güçlü bedenlere sahip bireylerce yönetildiği/yönlendirildiği; buna karşılık dezavantajlı grupların bu sürecin

Bayram Oran

dışında bırakılarak ezildiği bilinmektedir. Hatta bu süreçte engelli bireylerin kötü ruhlu ve günahkar olarak algılanıp suçlandıkları da belirtilmektedir (Erkan, 2004, s.31-32).

Engelli insan ve engellilik olgusunun yaşamın birçok alanında olduğu gibi akademik çalışmalarda da adeta inkâr edilmekte olduğu görülmektedir. Tarihte, Platon (2005, s.216) ve More (2000, s.138) gibi kimi önemli filozofların ütopyalarında engellilerin toplum için bir yük olarak gördüğü ve hatta engellilerin yok edilmesi ve kurtulması gereken varlıklar olarak algılandıkları bilinmektedir. Günümüzde durum bu denli vahim olmasa da yine de büyük ilerlemeler sağlandığı söylenemez. Örneğin insanın kökeni ile ilgili çalışmalarda (Leakey, 1996), ilkel insanların yaşayışları ve düşünsel yapılarıyla ilgili çalışmalarda (Şenel, 1995), insanın ırk (Özbek, 1970) ve kimlik yapılarını (Güvenç, 1994) inceleyen araştırmalarda, bir bütün olarak dünyanın tarihini anlatan çalışmalarda (McNeil, 1971) ve ülkelerin modernleşme çabalarıyla tarihsel süreçlerini anlatan çalışmalarda (Mardin, 1999; Zürcher, 1993) engelli insana ve engellilik olgusuna değinilmediği gibi, toplumların sosyolojik olarak incelenmesinde (Giddens, 2000; Ergil, 1994), kentleşme politikaları ve kent tarihi araştırmalarında da (Keleş, 2000; Laborit, 1990) engelli insan ve engellilik olgusuyla ilgili duyarlılığa rastlanmamaktadır. Bu konuda önemli bir eksiklik de ülkemizin insan hakları sorununu inceleyen kimi çalışmalarda da (Tanör, 1994) engelli insanların haklarına hiç değinilmemiş olmasıdır. Daha da önemlisi modern insanın demokrasi tasavvurunda engelli insan hiç yer almıyor gibi görünmektedir (Tanilli, 1995; Lijphart, 1984). Bu biçimiyle insanlık tarihinin hemen bütün aşamalarında yok sayılan, demokrasi tasavvurunda yer verilmeyen ve hatta kimi düşünürler tarafından kurtulması gereken varlıklar olarak algılanan engellilerin toplumsal yaşama, dolayısıyla da siyasal yaşama katılırken çok ciddi güçlüklerle karşılaştıkları bir gerçektir.

Oysa engellilerin siyasal ve toplumsal yaşama katılımları çeşitli uluslararası belgelerde de güvence altına alınmaktadır. Yurttaşların yönetime katılımlarını bir "hak" olarak gören ilk belgelerden biri 1789 tarihli Fransız Evrensel İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesidir. Bu bildirgenin 6. maddesi "ortak iradenin ifadesi" olarak kabul ettiği yasanın yapımına ayırım gözetilmeksizin tüm yurttaşların katılma hakkına sahip olduklarını belirtmektedir. Daha barışçı ve demokratik bir dünya idealiyle kurulan Birleşmiş Milletlerin 1948 yılında yayınladığı İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin 21. Maddesi, herkesin ülkesinin yönetimine katılma ve kamu hizmetlerine girme hakkına sahip olduğunu ve halkın ortak iradesinin belli sürelerle, eşit oy esasına dayanarak yapılan seçimlerle ortaya çıkması gerektiğini vurgulamaktadır. Her iki uluslararası belgede de ayırım gözetmeksizin tüm yurttaşların devlet yönetimine ve yasama etkinliklerine katılma hakkına sahip olduğu açıkça vurgulanmaktadır. "Tüm yurttaşlar" ifadesi kuşkusuz engelli yurttaşları da içermektedir. Ancak Birleşmiş Milletler (UN) Genel Kurulu, 1970'li yıllarda etkisini göstermeye başlayan ve engellilerin uğradıkları ayrımcılığa karşı çıkarak engellilerin her türlü yurttaşlık haklarından yararlanmalarını sağlamayı amaçlayan Engelli Hakları Hareketinin de etkisiyle (Arıkan, 2002) engellilere tanınan haklar konusunda bu tür genel nitelikteki belgelerle yetinmeyi yeterli görmemiş, bu konuda doğabilecek kimi kötü niyetli girişimleri, yanlış anlamaları ve şüpheleri

ortadan kaldırmak amacıyla 9 Aralık 1975 tarihinde 3447 sayılı kararıyla Engelli Bireylerin Hakları Bildirgesini yayınlamayı gerekli görmüştür. Bu Bildirgenin 3. Maddesinde, engelli bireylerin yaşadıkları ülkedeki diğer insanların sahip olduğu tüm haklara sahip oldukları vurgulandıktan sonra, 4. Maddesinde, engelli bireylerin diğer insanların sahip olduğu tüm yurttaşlık haklarına ve siyasal haklara sahip olduğu, ayrıca vurgulanma gereği duyulmuştur.

Birleşmiş Milletler Örgütü, engelli bireylerin haklarının korunup geliştirilmesi ve sorunlarının çözümünde yol gösterici bir rol oynayacağı düşüncesiyle 1993 yılında "Sakatlar İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar" başlıklı yeni bir düzenleme gerçekleştirmiştir. Bu belge, engelli bireylerin topluma eşit katılımını temel alan kurallar ortaya koymaktadır.

Engelli hakları alanında birer kilometre taşı olan bu belgeleri, yine Birleşmiş Milletler kaynaklı Engelli Bireylerin Hakları Sözleşmesi (2006) izlemektedir. Engelli Bireylerin Hakları Sözleşmesinin giriş bölümünde, böyle kapsamlı bir uluslararası sözleşmenin engellilerin haklarını ve onurunu güçlendirip -koruyacağına, engellilerin ağır toplumsal dezavantajlarının ortadan kaldırılmasına ve onların medeni, siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel ortamlara eşit fırsatlarla katılımını teşvik edeceğine, hem gelişen hem de gelişmekte olan ülkelerde önemli bir katkı sağlayacağına ikna olarak Sözleşmede yer alan maddeler üzerinde anlaşmaya varıldığı belirtilmektedir.

Sözleşmede tanımlanan (md. 2) "engelliliğe dayalı ayrımcılık" siyasal alandaki her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlamayı da kapsamaktadır. Tanım şöyledir: "engelliliğe dayalı ayrımcılık siyasal, ekonomik, toplumsal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alanda insan hak ve temel özgürlüklerinin tam ve diğerleri ile eşit koşullar altında kullanılması veya bunlardan yararlanılması önünde engelliliğe dayalı olarak gerçekleştirilen her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlamayı kapsamaktadır. Engelliliğe dayalı ayrımcılık makul düzenlemelerin gerçekleştirilmemesi dâhil her türlü ayrımcılığı kapsar.

Sözleşmeye taraf Devletler, engellilerin siyasal haklardan, diğer bireylerle eşit koşullar altında yararlanma olanağını güvence altına almak için kimi önlemler almak durumundadır (md. 29/a-ii):

- Engellilerin, seçme ve seçilme hakları dâhil olmak üzere siyasal ve kamusal yaşama etkin şekilde ve tam katılımını doğrudan veya serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığıyla sağlamak;
- Seçim usullerinin, tesislerinin, materyallerinin uygun, erişilebilir ve anlaşılması ve kullanılmasının kolay olmasını sağlamak;
- Engellilerin, seçimlerde ve referandumlarda baskıya uğramadan gizli oy kullanmaları, aday olma ve etkili bir mevkide görev alma ve devletin tüm kademelerinde tüm kamu görevlerini yerine getirme haklarını koruyarak, olanak olduğunca yardımcı ve yeni teknolojilerin kullanılmasını kolaylaştırmak;

Bayram Oran

- Engellilerin seçmen olarak tercihlerini özgürce ifade edebilmelerini güvence altına alarak ve bu amaçla gerektiğinde, talep etmeleri durumunda oy kullanırken kendi seçtikleri bir kişinin desteğini almalarına izin vermek;
- Engellilerin kamu işlerinin yönetiminde etkin ve tam katılımlarının sağlanacağı bir ortam yaratmak ve kamu işlerine katılımlarını cesaretlendirmek;
- Ülkenin kamusal ve siyasal yaşamı ile ilgili sivil toplum kuruluşları, dernekler ve siyasal partilerin etkinliklerine ve yönetimine katılımlarını sağlamak;
- Engellileri uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde temsil eden engelli örgütlerinin kurulmasını ve engellilerin bu örgütlerin içinde yer almalarını sağlamak.

Sözleşmeye bağlı olarak daha sonra çıkarılan ve taraf Devletlerin onayına sunulan Engelli Bireylerin Hakları Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol, herhangi bir taraf Devletin Sözleşme hükümlerini ihlal etmesi sonucunda zarar gördüğünü iddia edenlerin Engelli Hakları Komitesine ("Komite") başvurma ve iletişime geçme haklarını ve Komitenin anılan bu bireyler ve gruplarla iletişim kurma yetkisini düzenlemektedir. Buna göre Sözleşmede tanınan siyasal hakların ihlal edilmesi durumunda da engellilerin, Engelli Hakları Komitesine başvurma hakları bulunmaktadır. Engelli Bireylerin Hakları Sözleşmesini 03.12.2008 tarihi itibarı ile Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmış, 18.12.2008 tarih ve 27084 sayılı resmi gazetede yayınlanarak iç hukukumuzun bir parçası haline gelmiştir. Bu arada belirtmek gerekir ki Ek İhtiyati Protokol de 12.12.2014 tarihi itibarı ile Türkiye tarafından onaylanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67. maddesinde, taksirli suçlardan hüküm giyerek infaz kurumlarında yatanlar ile silâh altındaki er ve erbaşlar hariç, 18 yaşını doldurmuş tüm yurttaşların seçimlerde oy kullanma hakkına sahip oldukları belirtilmektedir. Aynı maddede, yurttaşların Kanunun gösterdiği şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasal parti içinde siyasal etkinliklerde bulunma ve halkoylamalarına katılma haklarına sahip oldukları vurgulanmaktadır. Bu maddeden hareketle engellilerin ülkemizde siyasal eylemde bulunma haklarının Anayasal düzeyde, hukuksal açıdan herhangi bir kısıtlamaya tabi olmadığı açıktır. 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 36. maddesine göre seçmen kütüklerinin yazılımı sırasında seçmenlerin oylarını kullanmayı engelleyecek bir engelinin bulunması durumunda forma kaydedileceği belirtildikten sonra 74. maddesinde engelli seçmenlerin oylarını rahatlıkla kullanabilmeleri için gerekli tedbirlerin alınacağı, 90. maddede gebeler, hastalar ve engellilerin oy verme sırasında bekletilemeyeceği, 93. maddede ise görme engelliler, felçliler veya bu gibi açıkça belli olan bir bedensel engeli bulunan engellilerin o seçim çevresi seçmeni bir akrabası, akrabası yoksa diğer herhangi bir seçmen yardımı ile oyunu kullanabileceği hükme bağlanmıştır. Bu açık kolaylaştırıcı hükümlere karşın engellilerin sandıklara erişim, oy kullanma ve gizliliğin sağlanması konusunda ülkemizde ciddi güçlüklerle karşılaştıkları da sıkça gözlenen bir olgudur. Bir başka anlatımla yasaların ruhunun henüz uygulamaya yansımadağı anlaşılmaktadır.

Ülkemizde siyasal yaşama katılımı düzenleyen iki temel yasa olan 2820 sayılı Siyasal Partiler Kanunu ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında oluşturulan “Milli Güvenlik Konseyi” nin egemen olduğu ara rejim döneminde hazırlanarak yürürlüğe konulan ve dönemin anti demokratik ruhunu tüm unsurlarıyla yansıtan yasalardır. Bu yasalar özel olarak engelliler için bir kısıtlama içermemekle birlikte, toplumun tüm kesimlerini siyasetten uzak tutmak için gerekli tüm önlemleri içlerinde barındırmaktadır. Bu nedenle engelliler bakımından da kısıtlayıcı oldukları kuşkusuzdur. Bu yasaların üzerinden 30 yılı aşkın bir süre geçmesine karşın yürürlükte kalmaya devam etmeleri Türkiye siyasal kültürünün “demokratik” niteliği bakımından anlamlı bir ip ucu sunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş ilkelerinden birisi egemenliğin kayıtsız şartsız ulusa ait olmasıdır. Bu demokratik ilkenin gerçekleşmesi ancak halkın (ulusun) yönetime katılımının tam olarak sağlanmasıyla olanaklı olacaktır (Oran, 2003, s.62; Akyol, 2003, s.96). Ulusal egemenliğin gerçekleşmesi için katılımın yetmediği, halkın yönetimi denetlemesinin de sağlanması gerektiği vurgulamaktadır (Sancar, 2003, s.166). Egemenliğin gerçekleştiricisi ve denetleyicisi olması gereken halkın (ulusun) önemli bir kısmının engellilerden oluştuğunda kuşku yoktur. Tüm bunlara karşın ülkemizde engellilerin eşit katılımını sağlamak için yapılanların son derece yetersiz olduğu da bilinmektedir.

Engelliler alanında katılımın bir politika olarak benimsenip geliştirilmesi, engellilerin haklarının korunup geliştirilmesinde ve gereksinimlerinin karşılanmasında önemli bir fırsat olarak algılanmalıdır. Bu yolla kentsel çevrenin yapılandırılmasından mesleki rehabilitasyona, eğitimden istihdama birçok alanda daha kaliteli ve uygun hizmetin verilmesi sağlanabilecektir. Aynı durum temsili demokrasinin çoğulcu niteliğinin gerçekleştirilmesi ve daha adil ve demokratik bir dünya yaratılması için de önemli bir açılım sağlayacaktır.

İçinde bulunduğumuz küreselleşme süreci, yaşamlarını sürdürebilmek için sosyal desteğe ve yardıma gereksinim duyan dezavantajlı grupların, özellikle de engellilerin bu destek ve yardımlardan yoksun kalmasına neden olmaktadır. Bu süreçte engellilerin hak ve kazanımlarında ciddi aşınma ve gerileme görülmeye başlanmıştır (Acar, 2001, s.62-63). Yaşanan küresel saldırının bütün dünyada dezavantajlı toplumsal kesimleri yoksulluğun pençesine düşürdüğü (Karataş, 2002c), siyasal iktidarların anti demokratik bir nitelik kazanmaya başladığı bu dönemde, engellilerin siyasal iktidarın paylaşımına daha fazla talip olmaları ve devletin yönetiminde daha üst düzeyde temsil edilmeleri, kaynakların adil dağılımı ve yaşanan sorunların etkin, hakça çözümü için daha da büyük bir önem kazanmaya başlamıştır.

Engellilerin dünyadaki siyasal yaşama katılma deneyimlerine bakıldığında pek de iç açıcı bir görüntü ile karşılaşılmaz. Örneğin Amerika Birleşik Devletlerinde seçmen kütükleri incelendiğinde engellilerin engelli olmayan yurttaşlara kıyasla %15 daha düşük kayıt oranına sahip oldukları anlaşılmaktadır. Amerika Birleşik Devletlerinde yaşayan 49 milyon engelli yurttaştan sadece 12 milyonu oy kullanmaktadır (<http://www.listserv.okstate.edu/scripts/wa.exe.html> Erişim: 13. 05. 2006).

Bayram Oran

ABD'de engelli yurttaşlar, engelli olmayan yurttaşlara kıyasla, % 14-21 oranında daha düşük düzeyde oy kullanma eğilimi göstermektedirler. ABD'de, engelli yurttaşların da engelli olmayan yurttaşlarla aynı oranda oy kullanmaya başlaması durumunda, seçmen sayısında yaklaşık 7 ile 10 milyon kişilik bir artış sağlanacağı ve siyasal erkin ve yönetimin belirlenmesinde ciddi etki yaratacağı tahmin edilmektedir (<http://www.listserv.okstate.edu/scripts/wa.exe.html> Erişim: 13. 05. 2006).

Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayan engellilerin siyasal yaşama katılma davranışlarına ilişkin pek sağlıklı veriler bulunmamakla birlikte, Avrupa Birliğinde yaşayan engellilerin de ABD'deki engellilere benzer oranda katılım gösterdikleri düşünülmektedir (Schur ve Kruse, 1997, s.49).

Ülkemizde yapılan bir araştırma engellilerin ülkemizin siyasal yaşamına katılımları konusunda kimi ilginç bulgular sunmaktadır. Buna göre; araştırmaya katılan engellilerin tamamına yakını (% 99'u) seçme eyleminde (oy verme) bulunurken, hiçbiri seçilme eyleminde (milletvekilliği adaylığı, belediye başkanlığı adaylığı vb.) bulunmamıştır (Oran, 2007 s.81-86). Bu durum ülkemizde engellilerin toplumsal kabul ve fazla çaba gerektirmeyen siyasal eylemlerde bulunma eğiliminde olmalarına karşın, toplumsal kabul ve daha yoğun çaba gerektiren siyasal eylemlerden kaçınma-uzaklaşma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Oran (2007, s. 65-66)'ın sunduğu kimi bulgular bu kaçınma-uzaklaşma eğiliminin psikolojik bir algılamının sonucu da olabileceğini düşündürmektedir. Buna göre; engellilerin % 98'i siyaset kurumunun engellilerin siyasal yaşama katılımlarını önemsemediğini, % 70'i mevcut siyasal sistemin demokratik niteliğine güvenmediğini, % 98'i siyasal parti yöneticilerinin engellilerin sorunlarının çözümüyle ilgilenmediklerini, % 95.1'i toplumun engellilerin siyasal yaşama katılma davranışlarını desteklemediğini, tüm bunların sonucu olarak da % 97'si siyasal yaşama istedikleri düzeyde katılmadıklarını düşünmektedir.

Engellilerin siyasal yaşama katılma arzuları konusunda ipucu sayılabilecek bir başka bulgu da hem Avrupa Birliği ülkelerinde hem de Amerika Birleşik Devletlerinde engellilerin, engelli örgütleri dışında diğer sivil toplum kuruluşlarına pek rağbet göstermemeleridir (Schur ve Kruse, 1997, s.49). Ülkemizde de benzer bir durumun var olduğu görülmektedir (Oran, 2007, s. 63). Bu durumun engellilerin yaşadıkları çeşitli toplumsal uyum sorunlarının bir sonucu olabileceği düşünülmektedir.

Engelliler, neredeyse bütün dünyada, istenen düzeyde siyasal yaşama katılamamaktadırlar. Bu durumu, çağımızın yönetim anlayışı olarak geniş kabul gören temsili demokrasinin yaşadığı önemli bir "maluliyet" olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

Engellilerin siyasal yaşamdan uzak durma eğilimini, Seligman'ın 1965 yılında köpekler üzerinde yaptığı deneyle bilimsel literatüre (alanyazın) kazandırdığı "öğrenilmiş çaresizlik" kavramına (<http://www.drtuncayfiliz.com/caresizlik.htm> Erişim: 13. 04. 2006) benzeten çalışmalar bulunmaktadır: Engelliler dışlanmak, önyargılarla karşılaşmak, ekonomik yetersizlik nedeniyle kaynak bulamamak ve siyasal alandan beklentilerine yanıt bulamamak gibi çeşitli nedenlerle siyasal alanın dışında kalmaktadırlar. Bir başka

anlatımla siyasal yaşamdan uzak durmaları gerektiğini öğrenmektedirler Oran (2007, s.40) bu durumun da benzer bir biçimde, “öğrenilmiş uzaklaşma” kavramıyla karşılanabileceğini belirtmektedir. Karataş ve Oran (2007) da “öğrenilmiş uzaklaşma” kavramının engellilerin siyasal alandan uzak durma eğilimlerini kavramsallaştırmak için uygun olduğuna vurgu yapmaktadır. Nitekim insanların da tıpkı hayvanlar gibi, süreklilik kazanan güç koşullar karşısında ümitsizliğe kapılarak çaresizliği öğrendiklerini ve eylemsizliği yeğleyerek kaderlerine rıza gösterdiklerini kanıtlayan deneyler yapıldığını ve bu durumun çeşitli toplumlarda gözlemlendiğini vurgulayan çalışmalar bulunmaktadır (Cüceloğlu, 1997, s.317).

Engellilerin siyasal yaşama katılmama nedenleri arasında, toplumsal önyargılar, ekonomik güçlükler, siyasal parti yöneticilerinin önyargıları, kentsel ulaşım ağlarının elverişsizliği ve ailelerinin ve yakın çevrelerinin engellemeleri öne çıkmaktadır. Engellilerin, gerekli koşulların sağlanması durumunda, siyasal alana aktif olarak katılmak istedikleri de ortaya çıkmıştır (Oran, 2007, s.66-71).

SİYASAL YAŞAMA KATILIM PERSPEKTİFİNİ ENGELLİLİK BAKIŞI AÇISIYLA YENİDEN YORUMLAMAK

Günümüzde, parlamenter demokrasinin (Schmitt, 2006) liberal demokrasinin (Argın, 2014) ve genel olarak demokrasinin (Crozier, Hungtinton, ve Watanuki, 1975) bir meşruiyet krizi yaşadığına dair literatürde önemli tartışmalar yürütülmektedir. Demokrasi ile yönetilen ülkelerin yurttaşlarının ülkelerinin yönetimlerine ancak yüzeysel olarak katılabildiklerine, siyasal parti liderlerince hazırlanan listelere oy vermek zorunda bırakıldıklarına, uygulanan seçim sistemlerinin adaletsizliğine ve yurttaşların olanak eşitsizliği nedeni ile siyasal görevlere talip olamadığına vb. vurgu yapılmaktadır. Demokrasi bu eleştirilere karşın günümüzde geçerli yönetim anlayışı olmaya devam etmektedir.

Yukarıda büyük ölçüde Oran'ın (2007) ve Karataş ve Oran'ın (2007) çalışmaları temel alınarak sunulan veri ve görüşlerin de ortaya koyduğu gibi gerek ülkemizde gerekse dünyada engelliler siyasal yaşamın hemen her alanına istemelerine karşın, arzulanan düzeyde katılamamaktadırlar. Bu durum günümüzde yaygın kabul gören parlamenter ve liberal demokrasi anlayışının engelliler açısından önemli ölçüde meşruluğunu yitirerek malul hale gelmesine yol açmaktadır.

Günümüzde demokratik yönetim anlayışının sorgulanarak yeniden biçimlendirilmesine gereksinim duyulmaktadır. Demokratik yönetim sistemlerinin işlev ve amacı tüm yurttaşları adil bir biçimde devlet yönetimine katmak olmalıdır. Ancak günümüzde uygulanmakta olan demokratik yönetim sistemlerinin tüm yurttaşların adil bir biçimde yönetime katılmalarını sağlayamadıkları anlaşılmaktadır. Bu nedenle demokrasinin katılım anlayışının, tüm yurttaşların yönetime daha adil ve etkin biçimde katılımlarını sağlayacak biçimde revize edilmesi, demokrasinin yaşamakta olduğu krizin önemli ölçüde aşılmasına yardımcı olacaktır.

Bu çalışma, ilgi alanı ve kapsamı bakımından daha çok engellilerin siyasal yaşama daha adil ve etkin bir biçimde katılımlarını önemsemektedir. Bu bağlamda değinilmesi

Bayram Oran

gereken bir husus ayırimcılık konusudur. Literatürde, aynı durumda bulunanlara farklı muamelede, farklı durumda bulunanlara eşit muamelede bulunmak (Karataş, İçli ve Çamur Karataş, 2014 50) anlamında kullanılan ayırimcılık engellilerin siyasal yaşama katılım hakları bakımından son derece önemli sonuçlar doğuran bir konudur. Buradan hareketle denilebilir ki, yönetimler toplumun en dezavantajlı kesimlerinin başında gelen engellilere diğer toplumsal kesimlerle aynı muamelede bulunarak engellilerin dezavantajlarını görmezden gelmekte, böylece siyasal alana katılamamalarına yol açmaktadır. Bunu aşmanın bir yolu Birleşmiş Milletlerce 2006 yılında kabul edilen Engelli Bireylerin Haklarına Dair Sözleşmenin ön gördüğü “makul düzenleme” yoluna başvurmaktır. Bu yolla yönetimler diğer toplumsal kesimlerin aleyhine sonuç doğurmayan ve/fakat engellilerin dezavantajlarını kısmen de olsa ortadan kaldıran iyileştirmeler yapabileceklerdir. Böylece engelliler diğer toplumsal kesimlerle “eşitlenmiş” fırsat ve imkanlarla siyasal yaşama katılma olanağına kavuşabileceklerdir.

Engellilerin yaşadıkları sorunlar karşısında geliştirdikleri düşünce ve eylem tarzlarından da yararlanarak, siyasal alanı engellilerin bakış açısıyla yorumlamak, siyasal yaşamın her alanına adil ve etkin bir biçimde katılımlarını sağlamayı bir anlayış olarak benimsemek, günümüzde eleştirilere karşın geçerli yönetim anlayışı olmaya devam eden ve kaynağı parlamenter ve liberal demokrasi olan temsili demokrasi anlayışını önemli bir meşruiyet krizinden kurtaracak gibi görünmektedir. Bu nedenle engellilerin siyasal yaşamın her aşamasına katılımını bir anlayış ve politika olarak benimsemek engellilerin karar alma süreçlerinde ve toplumsal artı (kaynak) dağıtım işinde daha adil ve etkin biçimde yer almalarını sağlayacağından toplumsal sistemin ve toplumsal kurumların daha sağlıklı ve adil olarak işlemesine önemli katkılar sağlayacaktır. Adına “engellilik bakış açısı” diyebileceğimiz bu anlayışla desteklenerek revize edilen siyasal yaşama katılım anlayışı bu yeni haliyle siyasal ve toplumsal sistemi oluşması muhtemel önemli kimi sorun ve “sıkıntılardan” kurtararak demokrasinin daha sağlıklı bir biçimde işlemesine katkı sağlayacaktır. Bu durum aynı zamanda engellilerin ve diğer dezavantajlı toplumsal kesimlerin yaşam kalitelerinin yükselmesine yol açarak adalet düşüncesinin topluma daha köklü ve derinlemesine nüfuz etmesine de yardımcı olabilecektir. Böylece adil bir toplumsal barışın sağlanmasına, kişiler arası ilişkilere güvenin egemen olmasına, şiddetin dışlanmasına ve toplumsal refah ve ekonomik kalkınma için uygun bir ortamın oluşmasına da katkı sağlayabilecektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Engellilerin siyasal yaşama katılımının, dünyanın her yerinde olduğu gibi ülkemizde de oldukça düşük kaldığına ilişkin gözlemler yaygındır. Özellikle siyasal alana etkin katılım konusunda önemli güçlükler bulunmaktadır. Siyasal partilere üye olmak, parti organlarında görev almak, belediye başkanı, belediye meclisi üyesi, il genel meclisi üyesi olmak, milletvekili seçilmek gibi ölçütlerden bakıldığında engellilerin özellikle dışlandığını söylemek yanlış olmaz.

Bilindiği gibi siyasal alana katılımın önemli bir aracı da sivil toplum örgütlerinde etkin görev almaktır. Engellilerin gerek engelli örgütlerinde gerekse diğer sivil toplum

örgütlerinde üyelik, yöneticilik gibi pozisyonlarda yeterince yer almadıkları da yaygın bir gözlemdir.

Buna karşılık son yıllarda engellilerin siyasal bir güç olduklarına ilişkin genel bir toplumsal bilincin oluşmakta olduğu da söylenebilir. Henüz istenen düzeyde sonuçlar vermemiş olsa da bu bilincin yaygınlaşmakta olduğuna ilişkin gözlemler umut vericidir. Hiç kuşkusuz katılımı doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen sosyal, ekonomik, ruhsal, kültürel, siyasal değişkenler bulunmaktadır. Bu değişkenler engellilerin toplam yaşam kaliteleriyle de doğrudan ilişkilidir. Engellilerin yaşam kalitelerini yükseltici çalışmaların, sonuçta siyasal katılma düzeyine olumlu yansımaları beklenebilir. Bu da tamamı Engelli Kişilerin Hakları Sözleşmesinde ifadesini bulan engelli haklarının eksiksiz yerine getirilmesi için ülkelere önemli sorumluluklar yüklemektedir. Bu hakların yaşama geçirilmesinde engellilerin toplumsal ve siyasal mücadelesinden güç almak, demokratik bir anlayışın yaşama geçirilmesi açısından da önemli bir deneyim olacaktır.

Siyasal yaşama katılım anlayışının engellileri siyasal yaşamın hemen har aşamasına katmayı hedefleyen engellilik bakış açısıyla destekleyerek revize etmek anlamlı olacaktır. Engellilerin tam, adil ve etkin biçimde siyasal yaşama katılımlarını sağlamak amacıyla makul bir düzenleme olarak siyasal yaşamda temsiliyet sağlayan seçilme aşamasında (ülkemiz bakımından milletvekili genel seçimleri, il genel meclisi seçimleri ve belediye meclisi seçimleri) kota uygulamasına başvurmak yararlı olacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Acar, H. (2001). Neo-Liberal (Yeni Sağ) Politikalar ve Engelliler". Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 1(2), 55-66.
- Ağaoğulları, M. A. (2000). Kent Devletinden İmparatorluğa. 2. Basım. Ankara: İmge.
- Akyol, T. (2003). AB ve Globalleşme Sürecinde Egemenlik, Egemenliğin Çağdaş Kayıt ve Şartları. Anayasa Yargısı Anayasa Mahkemesinin 41. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler. 25-26 Nisan 2003. (içinde) Ankara: Anayasa Mahkemesi.
- Arıkan, Ç. (2001). Türkiye'de Görme Özürlü Kadınlar: Sorunlar, Beklentiler, Çözüm Önerileri. Ankara: Körler Federasyonu.
- Arıkan, Ç. (2002). Sosyal Model Çerçevesinde Özürlülüğe Yaklaşım. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 2(1), 11-25.
- Argın, Ş. (2014). Gezinin Ufkundan Liberal Demokrasinin Krizi. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Baykal, D. (1970). Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi. Ankara: A. Ü. SBF.
- Crozier, M. Hungtinton, S. P. Watanuki, J. (1975). Crisis Of Democracy Report on the Governability of Democracies to the Trilateral Commission. New York: New York University Press.

Bayram Oran

- Cüceloğlu, D. (1997). İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları. 7. Basım. İstanbul: Remzi.
- Erdoğan, M. (1996). Anayasal Demokrasi. Ankara: Siyasal.
- Ergil, D. (1994). Toplum ve İnsan. Ankara: Turhan.
- Erkan, G. (2004). Özürlülüğe İlişkin Modeller ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi. 15(2), 31-38.
- Eroğul, C. (1999). Devlet Yönetimine Katılma Hakkı. 2. Basım. Ankara: İmge.
- Giddens, A. (2000). Sosyoloji. Hüseyin Özel. Cemal Güzel. (Çev.). Ankara: Ayraç.
- Güvenç, B. (1994). Türk Kimliđi Kültür Tarihinin Kaynakları. 2. Baskı. Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı.
- İçli, T. (1999). Özürlülere İlişkin Sosyal Politikalar ve Sakatlık Tazminatı. Görme Özürlülerin Sosyal Güvenlik Sorunları ve İstihdamı Sempozyumu. (içinde) Kasım Karataş. (Ed.). Ankara: Altı Nokta Körlük Hizmet Vakfı, s.157-159.
- Kaboğlu, İ. Ö. (1998). Özgürlükler Hukuku: İnsan Haklarının Hukuksal Yapısı. 4. Basım. İstanbul: Afa.
- Kapani, M. (2000). Politika Bilimine Giriş. 12. Basım. Ankara: Bilgi.
- Karataş, K. 2001. Özürlülerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı Sorunu. Sosyal Hizmet Sempozyumu 96: Toplumsal Gelişme ve Değişme Sürecinde Sosyal Hizmet, (içinde) Kasım Karataş. (Ed.). Ankara: H. Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu. s.112-117.
- Karataş, K. (2002a). Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları, Bir Sosyal Politika Yaklaşımı. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 2(2), 43-55.
- Karataş, K. 2002b. Özürlülere Yönelik Ayırmıcılık ve Ayırmıcılıkla Savaşım. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 2(1), 1-10.
- Karataş, K. (2002c). Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Yoksulluđa Karşı Küresel Tavır. Değişen Türkiye’de İnsan Hakları Açısından Sosyal Hizmetler. (içinde) Kasım Karataş. (Ed.). Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneđi Genel Merkezi, 270-276.
- Karataş, K., İçli, T. ve Çamur Karataş, S. (2014) Engelli Hakları ve Ayırmıcılıkla Mücadele. Ankara: Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı.
- Karataş, K. ve Oran, B. (2007). Engelliler: Siyasetin Periferisinde Kalanlar. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 7(2), 4-19.
- Keleş, R. (2000). Kentleşme Politikası. Ankara: İmge.
- Küçükaslan, B. (2007 13 Nisan). Sakatın Tekerine Çomak Sokmak. Radikal İki, s.9.

- Laborit, H. (1990). İnsan ve Kent. Bertan Onaran. (Çev.). İstanbul: Payel.
- Leakey, R. (1996). The Origin of the Mankind. New York: Brockman. Inc.
- Lijphart, A. (1984). Democracies Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty One Countries. New Haven: Yale University Press.
- Mardin, Ş. (1999). Türk Modernleşmesi Makaleler 4. Mümtazer Türköne, Tuncay Önder. (Der.). 6. Basım. İstanbul: İletişim.
- McNeil, W. (1971). A World History. London: Oxford University Press.
- Milbrath, L. W. (1965) Political Participation. Chicago: Rand McNail and Company.
- More, T. (2000). Utopia (Mina Urgan'ın incelemesiyle). Vedat Günyol, Sebahattin Eyüboğlu, Mina Urgan). (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Oran, B. (2003). Ulusal Egemenlik Kavramının Dönüşümü, Azınlıklar ve Türkiye (Lozan Barış Antlaşmasına ve Azınlık Kavramıyla ilgili Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi İçtihadına Özel Vurguyla). Anayasa Yargısı Anayasa Mahkemesinin 41. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler. 25-26 Nisan 2003. (içinde) Ankara: Anayasa Mahkemesi.
- Oran, B. (2007). Engellilerin Siyasal Yaşama Katılımı: Ankara Örneği. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özbek, M. (1970). İnsan ve Irk. İstanbul: Remzi.
- Pfeiffer, D. (2003). Disability Studies and the Disability Perspective. Disability Studies Quarterly, 23(1), 142-148.
- Platon. (2005). Devlet. Canan Eyi. (Çev.). İstanbul: Gün.
- Rousseau, J. J. (1999). Toplum Sözleşmesi. Alpagut Erenuluğ. (Çev.) Ankara: Öteki.
- Sancar, M. (2003). Değişen Egemenlik Sürecinde Meşruiyet Sorunu ve Anayasa Düzeni. Anayasa Yargısı, Anayasa Mahkemesi'nin 41. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler 25-26 Nisan 2003. (içinde) Ankara: Anayasa Mahkemesi.
- Schmitt, C. (2006). Parlamenter Demokrasinin Krizi. A. Emre Zeybekoğlu. (Çev.). Ankara: Dost.
- Schur, L. ve Kruse, D. (1997). What Determines Voter Turnout? Lessons From Citizens With Disabilities. New Brunswick: Rutgers University School of Management and Labor Relations Pres.
- Şakar, K. (1998). Özürlülerin Sosyalleşmesinde Devlet. Sosyal Hizmet Sempozyumu 97 Toplumsal Bütünleşme Sürecinde Özürlüler ve Sosyal Hizmet 18-20 Eylül 1997 (içinde) İstanbul. Ankara: H. Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu. s.46-48.

Bayram Oran

- Şenel, A. (1995). İkel Topluluktan Uygur Topluma Geçiş Aşamasında Ekonomik Toplumsal Düşünsel Yapıların Etkileşimi. 4. Baskı. Ankara: Bilim-Sanat.
- Şenel, A. (1996). Siyasal Düşünceler Tarihi: Tarihöncesinde, İlkçağda, Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş. Kısaltılmış 7. Basım. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Tanilli, S. (1995). Nasıl Bir Demokrasi İstiyoruz? İstanbul: Cem.
- Tanör, B. (1994). Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu. 3. Baskı. İstanbul: BDS.
- Tokgöz, O. (1979). Siyasal Haberleşme ve Kadın 1973 Genel Seçimlerinde Ankara'nın Çankaya İlçesinde Yapılan Alan Araştırması. Ankara: A.Ü. SBF.
- Zürcher, E. J. (1993). Turkey, A Modern History. London: I. B. Tauris for Co, Ltd.

